

Varpas išleina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiumintimu:

Rusijoje (kuvertuose) 6 rubl.,
Prusijoje 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai Varpė.
Ištisa eilutė smulkaus rašto, kaštuoja
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Reikia mums susiprasti.

Sąlygos inteligentų gyvenimo yra teip įvairios, kad ne dyvai, jeigu ir jų nuomonės ir pažvilgiai ant reikalų mūsų tautos teip-gi skiriasi vienos nuo kitų. Toks skirtingumas pažvilgių aiškiai matyt Nr. 7 „Varpo“ pereinamųjų metų, kur, dėlei kritikos „Uk.“ priedų 94 metų, yra atsiliepiamas Literat. komisijos. Autorius kritikos p. N., karštas pasekėjas socializmo, sako, kad mes turime dvi svarbiausias savo priešus, butent kapitalizmą ir carizmą ir kad reikia mums su šitais dviem priešais stoti į atkaklią kovą, be to da p. N. užsimena, kad „darbininkai kas metas vis drąsiau reikalauja savo tiesų ir tikisi jau neužilgo sugriaušę buržuazijos viešpatystes“. Literat. komisija paėmė žodis į žodį atsiliepiamą p. N. ir įgijo nelemtą nuomonę apie siekius tų inteligentų, kurie „norėtų sugriauti visą šių dienų gyvenimą ir įsteigti ant jo grūvėsių naują amžį“.

Jeigu kalbėti apie sugriovimą šių dienų gyvenimo arba, geriaus sakant, šių dienų civilizacijos, tai negali sakyti ir manyti, kad progresas reikalautu sugriovimo visos civilizacijos. Geri civilizacijos vaisiai, grynas mokslas ir jo išradimai, negali išnykti, ir butu neišmintinga to pagedauti. Čion galima kalbėti tik apie sugriovimą blogų civilizacijos vaisių ir įkunijimą idealų progreso. Ar įkunijimas tų idealų turi įvykti per umą ar per lėtą persimainymą gyvenimo formų (ar per revoliuciją ar per evoluciją), tai priguli nuo trukdintojų progreso. V. Liebknechtas parodo, kad visos revoliucijos su umu persimainymu gyvenimo formų įvyko per trukdymą reikalų progreso. Bet reikalai progreso gali but užganėdinti ir ramiu būdu, be priešgyniavimo interesuotų luomų ir be kraujo praliejimo, kaip ana atsitiko Brazilijoje persimainant monarchijai į respubliką. Bet, ar šiokiu ar tokiu keliu eitu progresas, reikalinga yra tam tikra dirva, reikalingas yra subrendimas progreso idėjos, kuri turi but giliai įleidus šaknis žmonių gyvenime. Jeigu laike didėsės Prancūzų revoliucijos laimėjo buržuazija, tai atsitiko dėlto, kad reikalai buržuazijos rėšosi su idėja liuosybės ir lygybės ir kad šita idėja

jau subrendo galvose nuskriaustosios dalies prancūzų tautos ir pėrėjo į jų sąmonę. Atsiradus gaivioms idėjoms draugijoje, butinai turi įvykti ir įkunijimas tų idėjų gyvenime. Jeigu žmonės, sako Ivaniukovas, laikytu esančias gyvenimo formas už neteisingas, tai tuomet nė bausmingiausi įstatymai, nė bjauriausia policija neįstengtų užlaikyti tvarkos draugijoje. Ant ko remiasi despotizmas Maskolijos, Turkijos? Despotizmas pasiremia ant žmonių tamsybės ir nesusipratimo; žmonių tamsybė yra gera dirva despotizmo sėklai. Apšviest žmonės šviesa mokslo, šviesa liuosybės ir lygybės ir despotizmas turės sugriūti ant amžių. Šioj gadynėj, gadynėj kapitalizmo, tik maža draugijos dalis naudojasi iš civilizacijos vaisių, kita-gi didesnėji draugijos dalis atstumta yra nuo civilizacijos vaisių, paskendus yra tamsybėje, varguose ir veika politiską jungą. Kultūros-gi siekiu yra labas visų. Dėlto užduotis kultūros šioj gadynėj yra pakelti iš nužeminimo nuskriaustusius, apšviesti juos mokslo šviesa, pagerinti jų ekonomiską, politiską ir doriską gyvenimą. Kiek gero gali padaryti progresui caras, sunkū pasakyti, bet nesunku suprasti, kad jo veikimas neturi plačios vertės. Kaip gamtoje teip ir istorijoje kultūros nėra suolių. Veikimas caro yra susiaurintas gyvenimo sąlygomis. Jis gyvena tokioj atmosferoj, kuri persisunkus, persigėrus yra idėjomis monarchizmo despotizmu ir pravoslavijos. Carą negali nė kaltinti per daug, nė girti. Kaip negalima yra sugrąžinti baudžiavą, teip jau nepasisektu jam vienam įsteigti respubliką arba kad ir konstitucionaliską monarchiją. Nė kokia reforma, sako Buckle savo istorijoje civilizacijos, negali ilgai tęsėti, jeigu ji yra žmonėms įbrukta ir neįvyksta pagal žmonių valią. Permainyt nuomonės žmonių išduodant įstatymus ne tik negalima, bet ir nenaudinga. Reikia pirma permainyt jų pažvilgius, o paskui įstatymus. Kad ir kas-žin kaip kenktu koks nors įstatymas arba kokia nors luoma, tai vis-gi nereikia vartoti spėkos ir prievartos, kolaik prasiplatines apšvietimas nesugriaus pamato negeistino „status quo“ ir nesusilpnins jo vertę žmonių akise. Protiskas judėjimas turi įvykti pirma, o paskui, — politiskas.

Šią teisybę gražiai paaiškina Buckle, apsakdamas istoriją Ispanijos, kur įvykusios prie Karolio III išganytingos reformos greit išnyko prie Karolio IV, nėra tos reformos nesutiko su tautos dvasia ir jos kultūrišku subrendimu.

Taigi reikalingumas reformų turi pirma pereiti į sąmonę draugijos ir tik tuomet progresas įgauna tvirtą pamatą. Agitacija prieš tyronus, budelius, plėšikus ir carus, neatrasdama žmonėse tam tikros dirvos, negali atnešti laukiamos naudos. Karolius III ne tik paniekino, bet ir prašalino blogas institucijas ir blogus įstatymus, bet naudos jo darbų nepermanė tauta. Jai geriau patiko darbai tamsybės ir prietam ir ji daugiau mylėjo silpną, tamsų ir netikusį Karolį IV, ne kaip jo pirmtaką Karolį III. Istorija kultūros duoda mums daug pavyksų persekiojimo teisybės ir mokslo. Yra visa litanija kankintinių mokslo ir šviesybės. Daugelis iš tų kankintinių ir geradėjų žmonijos žuvo už šviesias idėjas kaip netikėdami ir pikėdamsi sutvėrimai, ir tik vėliaus tautos suprato savo garbingus vyrus ir ėmė statyti jiems stovyklas.*) Draugija taip darė, tartum pykdama už atitolinimą nuo jos mokslo, kuris anomet buvo išsiplatinęs nesuprantamoje žmonėms kalboje (ypatingai lotyniškoje) ir buvo prieinamas tik mažai daliai draugijos.

Dėlto svarbiausia mūs užduotė — platinėti, popularizuoti mokslą, apšviesti žmones supažindinti juos su gamtos mokslais ir išaiškinti įstatymus visokių apsirėškimų gamtoje ir draugijoje, parodyti kelius kultūros ir sąlygas pasigerinimo žmonių buvimo. J. Š—s.

Vilija

(pagal Adomą Mickevyčią.)

Vilija mūsų motina upelių
Aukso tur dugną, mėlyną veidų.
Sirdies gražesnės, aiškesnių akelių
Skaisti lietuvė, kur sem' vandenužį.

Vilija teka kvietkynais puikiausiais
Klonyje Kauno ne'psakytos grožės.
Lietuvę kalbin žodeliais meiliausiais
Musų berneliai, kaip tulpės ir rožės.

Klonio žolynus Vilija išpeikia —
Nemuno jieško su atyda tvirta.
Ilgu lietuvei — lietuvių nereikia,
Nes jos širdelė svetimsaliui skirta.

Nemuns į glėbį Viliją pagavęs
Nėsa į erdvą, kur gelmės ir uola,
Spaudžia širdingai, meilužę prie savęs
Ir marių gylyj' abudu prapuola.

*) Žn.: Kankintiniai mokslai. Tissandje. Išdavimas Pavlenkovo.

Ir tu ateivio atolinta busi,
Vargšė lietuvė, nuo gimtinės tavo
Ir užmiršimo vilnyje pražusi,
Tiktai liudnesnė, tik be brolių savo.

Neklausys upė, nė širdis, sudraudžiant:
Mergelė myli, o Vilija plaukia.
Vilija dingsta, Nemunui beglaudžiant,
Mergelė bokšte ašarelis braukia. V.

Keistutis.

Tragedija penkiuose aktuose
lenkiškai parašė A. Asnyk.

vertė

Vincas Kapsas.

Qui per virtutem peritāt non interit.
Plautus.

Žmogystos:

Keistutis. Vytantis sūnus.
Biruta jo pati. Jėgaila.
Marė jo sesuo.

Vaidyla Marės vyras, Jėgailos šalininkas.

Prora Bilgenas vadas Jėgailos pilies vartų.

Butrimas Keistučio bičiulis.

Adona. Albanas kryžiuokas.

Kunonas } kryžiuokai. Vaidila.

Konradas } Tarnas.

Ricieriai, vaidilos, ginkluoti dvarininkai, samdininkai.

Aktas pirmas.

Salė Vilniaus pilyje. Didžiosios durys gilumoje. Po tiesei ir kairei durys į kitas pilies sales. Po kairei scenos pusei sėdi priešais ant paaugstintų sosto Jėgaila. Salė jo iš vienos pusės stovi Marė, iš kitos Vaidyla.

Scena I.

Jėgaila, Vaidyla, Marė.

Vaidyla.

Metas jau lianti, didis kunigaikštis,
Nieko neveikus — tai garbės nednoda.
Siųsdamas manę pas kryžiuokų mistrą,
Tuojaus rengeisi ant Keistučio žemių
Užpult, iškęs su zokonu tvirtą
Sandorą kurti. Zokons prisirengęs.
Tik kunigaikštis užmanymus maino
Ir nesilaiko sandoros įkurtos.

Jėgaila (keldamas nuo sosto).

Kalbi per smarkiai!

Vaidyla.

Nėsa tikras tarnas —
Augščiau statau aš už gyvastį savo
Tavo didybę.

Jėgaila (eidamas nuo sosto ant vidurio scenos).

Jei mintis teip ilgai
Svarsčiau, tai šitam priežastį nėsioju
Sirdies gilybėj'. Kaip tik noriu ranką
Ištiesit prie darbo, tai manę sulauko
Iš mažų metų likę atminimai.

Ir teisus veidas kunigaikščio dėdės
Žinri į manę ir niekina manę. (užsirupina)
Ar-gi galiu aš su vokiečiais tartis
Ir kelti ranką prieš tą, kurs karuną
Ant galvos mano, laimindamas, uždėjo?
(Luktelėjęs). O vienok manę budina iš miego
Įkvėptas balsas verčiantis prie darbo.

Vaidyla.

Skubintis reikia, nēr kada svarstyti.
Panemunyj' jau kryžiokai ginkluoti.

Jėgaila.

Ką sakys Vytauts?

Marė.

Pervirs atsargus tu.
Vytaučio rankos, kaip matau, bijaisi.

Jėgaila.

Jis buvo broliu.

Marė.

Bet taps priešiu tavo,
O priešiai reikia išsyk gerai stverti.

Jėgaila.

Ir išdavėju likti?

Marė.

Na tai buk sau
Keištūčio valios įrankiu ir laukki,
Vis nusileisdams, ik neteksi sosto.

Vaidyla.

Viešpatie, laukti gana pavojinga.
Bevingiant ilgai, gali tavo siekiai
Išeit į viršų, o senis Keistutis
Tau neatleistų. Ir zokens atkreiptų
Ginklus prieš tavę, jeigu jo neremtum
Po sutarimo.....

Jėgaila (smarkiai).

Vaidyla! Žinoki,

Kad, sukalbėdams su mistru, kryžiokams
Dangiau žadėjai, ne kaip įsakyta.

Vaidyla.

Tai nubausk manę, jei aš tavo mintį,
Išreikštą žodžiais, negerai supratus.
Atvirai viską pasakyt Keištūčini.
Išdnoki kaltą — tegul galva mano
Santaiką atperk' ir dėdės malonę.
Tai tiktai lieka tau, viešpatie, tasyk,
Jei mintį savo atmainyt ketjisi.....

Jėgaila.

Tarytum, noras, manyje užaugęs,
Yra man lemtas — ne'tsimainys niekad.
Veltui norėčiau iš savęs išplėst jį.....
Prieš bjaurų darbą veltui širdis purtos —
Einu aš vis tik priešais savo širdį.....
Nės manę varo spēka paslaptinga,
Rodo man puikią ateityj' karuną,
Rodo Lietuvą, laisvą jau nuo jungo,
Žmonių likimą: į rankas man duotą.

Marė.

Ko abejoji?

Jėgaila.

Kokia priešginystė
Troškimų! Rodos norėčiau, kad manę
Pastumtų priešais prievarta.....

Marė (posityčiodama).

Kad butu

Lengva, be kaltės, pasilenkt erškėčių,
O rinkti liaurus. (užsidedama) Jei aš bučiau vyrų,
Tikrai kiekvieną užmanymą savo
Ginklu priversčiau pavirsti į darbą.
Aš nežiurėčiau, ar sumažės kaltė
Gudriai apdumus akis liudytojams.
Prietikius drisčiau sutikt! O tu broli.....
(pro didžiasias duris įeina Prora Bilgenas).

Bilgenas.

Pasiuntiniai yr' nuo kryžiokų mistro:
Kunons ir Konrads — nor kalbėt su tavim.

Vaidyla (šnabžda Marėi).

Stojo ant žodžio.

Jėgaila (Bilgenui).

Atvesk tuojau juodu.

(Bilgenas išeina. Jėgaila sėda ant sosto).

Marė (šnabžda Vaidylai.)

Slėpk savo džiaugsmą — iš akių matyti.
(Kunonas ir Konradas įeina, pro didžiasias duris).

Scena II.

Jėgaila, Vaidyla, Marė, Kunonas, Konradas.

Kunonas. (atsikreipdamas ant Jėgailos).
Galingas mistras pasveikina tavę.

Jėgaila.

Dėkui už tai jam.

Kunonas.

Mistras nor žinoti.
Kur prasidėjo tavo pažadėjims,
Kurį išreiškei per Vaidylos lūpas.
Iš geros valios sandoros maldaudams?

Jėgaila.

Perdaug akyvas jus mistras.

Kunonas.

Jis siuntė

Mus, kunigaikšti, ne dėl akyvybės,
Tik, abejodams apie tavo žodį,
Nori patirti, ko dabar tikėtis:
Tavo pagalbos, arba prigavimo?

Jėgaila (rusčiai, keldamas).

Ar-gi jums tinka prigavims minėti?
Jums, kur ikišiolei tik apsimetimo.
Mintate duona; kurie tinklais vylių
Svetimą žemę gaudote; per melą
Ir prigavimą svietai jungą teikiat;
Kurie uždugę ant mūsų tėvų žemės,
Kaip niekai pintys ant aržuolo seno,

Sinrbiate syvus, atžaloms paskirtus,
Ir bjaurius nuodus leidžiat į jo širdį!

Konradas.

Kam, kunigaikšti, liežuviu kariauti,
Kaltes ant sprando priešininkų kraujant?
Nieks pragaisties da riksmu nepataisė,
Jei tik užmiršo ginti savo namą.
Daužosi bergždzias tiktai pašėlimas.
Apveikia protas, dera, isturėjims.

Jėgaila (Marei).

Sitas kryžiokas tyčiojas iš mūsų.

Marė (ramindama).

Broli!

Jėgaila.

Nurimki! Palengvinan širdį —
Galiu klausyti.

Kunonas.

Dabar, kunigaikšti,
Su mumis kariausi. Pasirodei savę —
Mes namo grįžtam. Vienok tau mūsų zokons
Atlygis gausiai šitą prigavimą
Ir niekinimą mūsų brolių! Minėsi!

Vaidyla (melsdamas Jėgailą).

Viespatie!

Marė (teippat).

Ką-gi darai tu?

Jėgaila.

Tėgul sau

Mūsų draugininkas pasikalb.

Kunonas (iškilmingai).

Aš vardan

Zokoną mūsų, kurs stabmeldžius valdo
Per ženklą kryžiaus, metu tau prieš sostą
Pirstinę šitą,

(numovęs ricierių pirstinę meta)

kaipo apreiškimą,

Kad jau apleidžia tavę, žemę tavo
Sandoros tiesos; kad mainais tau veikiai
Atnešim kovą, tavo žemei gaisrą
Ir istrėmimą!

Jėgaila.

Užpult ketinat?

Kunonas.

Pats esi kaltas, sukalbą sulaužęs.

Jėgaila.

Dangaus dievystės ir peklos galybės
Tėgul paliudys: kad verčiate manę
Prie baisaus daigto. Pasiduodu varui,
Kad atsikreiptų žadėta nelaimė.

Marė.

Tai gerai, broli.

Jėgaila (stovinėdam pas duris Bilgenui).

Apšauk tuoj šią naktį.

Tėgul susirenk ricieriai į Vilnių.

Nes ant Keistučio umai turim ruostis.

(atsigreždamas ant kryžiuokų)

Ar dabar tinkat? Aš jums nusileidžiu.

Kunonas.

Jei, kunigaikšti, tikri tavo žodžiai,
Kodėl netiksim. (šnabšda Konradui). Tai da gudri-
lapė!

Konradas (teippat Kunonui).

Norėjo varo.

Jėgaila.

Dabar svečiais bukit!

Noriu jus savo namuos pamylėti.
Užmirškim žodį, istartą per smarkiai —
Atidarysiu jums pilį ir širdį.

(kreipdamasis ant Vaidylos).

Eiva, Vaidyla, karui prisiruoštų.

(išeina pro didžiasias duris, paskui jį Vaidyla ir Marė).

Scena III.

Kunonas ir Konradas.

Kunonas (žiurėdamas paskui išeinančius).

Gudrus lietuvis, sukti jojo norai,
Tik jam netenka mūsų zokono proto,
Tinklus užtaiso, žadinas lyg vaikas.
Ik pats į juosius nepaklius antgalo.
Užglėbt norėtų su mūsų pagelba.
Tėvįške dėdės, o paskui prieš svieta
Suverst mums visą kaltės sunkinybę
Už Žemaitijos menkutį sklypelį.
Bet zokons žino gerai siekius savo
Ir neis tarnautų vaikiščio puikybei.

Konradas.

Zokons tur galvą! Tykodams laimėti.
Gudriai į sląstas įveja sau žvėrį:
Su ranka viena štai Jėgailą stumia
Priesais jo dėdę; su kita Keistutį
Persergės tyčia, norėdamas juodu
Tiktai suerzint ir įtraukt į kovą,
Idant iš griaučių broližudingo karo
Lengva jam būtų sugraibstyt Lietuvą.

Kunonas.

Supranti aiškiai, nors da esi jaunas.
Koki prie siekio kečiai greičiau veda.
Žinai, kaip reikia stabmeldžiai apveikti.
Be aiškaus varo, be aukų dangybės,
Dėlto ir siuntė tavę, kad Lietuvą
Mitriai pakreiptum.

Konradas.

Tai lengva — tik reikia

Neleist, kad gautų katra pusė viršų.
Jeigu nelaimė vieną jų prispaustų,
Iš maksčių kartą privalome traukti
Silpnam pagelbėt ir dilgyt puikybę
Jauno Jėgailos ir skansmus Keistučio:
Nuolat vis judint ir laukt, iki juodu
Pasijus sykį pajiegas išbaigę.
(išeina Vaidyla ir Marė).

Scena IV.

Kunonas, Konradas, Vaidyla, Marė.

Vaidyla.

Ricieriai! gerą atnešu jums žinią:
Dabār Jėgaila trankosi, kaip levas,
Ir su liepimais! pasiuntinius vaiko.
Tai-gi uždegsim kariškuosius laužus.
Saulėi nespėjus trissyk apsisukti.

Kunonas.

Skubiintis reikia.

Marė.

Nors kartą matysiu

Po mūsų kojoms tą puikumą senio.

Kursai mus niekin.

Kunonas.

Sesuo kunigaikščio

Tur kunigaikščių ir dvasių.

Marė.

Man gėda,

Kad mes teip ilgai niekinimą kentėm.

Kunonas.

Didžiausias džiaugsmas tas, kurį pagindo
Ilgas troškimas

(Ieina pro didžiasias duris Bilgenas).

Bilgenas.

Esmi jūsų tarnas.

Svečiai garbingi, kunigaikščio siūstas
Butams parodyt, kurie jums paskirti.
Eikite paskui.

(Kunonas ir Konradas išeina paskui Bilgeną pro duris po tiesei).

Scena V.

Vaidyla ir Marė.

Marė (linksmai apsikabindama Vaidylai už kaklo).

Vaidyla! Anųgalo

Kruviną piršlį nusišusim Keistučiui

Ir pilyj' jojo vestuves iškelsim!

Nenorėj' tasyk atvykt ant vestuvių

Mudviejų, tardams, kad ta moterystė

Jų, kunigaikščių, giminę sūtersia.

Ir drąsiai skelbė, niekino prieš svieta

Tavę ir mano moterišką gėdą.

Dabar težino, kad manę yr vedęs

Riciarius vyras — ne pienburnis kokis.

Vaidyla.

Kad manę vieną paniekinims siektų,

Aš, žmogus prastas, ant to nežiurėčiau.

Bet savo meilė tu manę iškėlei.

Tai kada mudu abu plaka smugiai

Apkalbos svieta, dėl tavęs užango

Mano krutinėj puikums ir prisiekiau

Pagiežą kurti ik paskutinųjų,

Nėsa aš tavo.

Marė.

Vaidyla! pati aš

Ispėt nemoku, ar nenžkerėjai

Tu mano širdį, jei teip karšta, meile
Ji užsidegus? Stai visi man sako,
Tu žemai kilęs, o tu man ant žemės
Žvaigžde išrodai už visus galiunus
Sviesesne. Sako, negražus — gražesnis
Tu man už aušrą, kur dangūje žiba.
Sako, tarp svieta esąs tu gudriausias,
Pilnas piktumo, kaip nuodų gyvatė,
O aš greitėsnė gert iš tavo lupų
Aitriuosius nuodus, ne kaip saldumynus.

Vaidyla.

Ar myli manę?

Marė.

Myliu tavyj' viską.

Kas gera, pikta, kas žema, ar augsta!
Bjaurumą stengiuos paverst į gražumą.
Branginu viską, kas tik tau brangu yr,
Nekenčiu lygiai, kas tau yr nemiela.
Kas tavę žeidžia — priešininkas mano,
Kas pakels ranką ant tavęs — prapultj
Turi. Aš viską, viską tau pavesčiau:
Ir jausmus žmogaus, ir ryšius seimynos,
Tėvynę, tiesą, liuosybę, ir brolij.
Ir saulės šyiesą.

Vaidyla.

Nekalbėk teip garsiai,

Mano brangiausi, gali mus prapuldyt . . .

Marė.

Nebijau nieko, geidžiu aš tik vieno:

Po tavo kojų sugriauti pasaulę

Ir iš jos griaučių laimėt tau karumą,

Su dievų ženklų, arba ženklų kryžiaus.

Tai man vis viena! Jau arti tas laikas.

Vaidyla.

Liauk, nesikarstink! tenezino ausys

Minties, kurioji širdyj' pasirodys

Tetyli lupos

(pro kairiasias duris pasirodo Jėgaila).

Scena VI.

Vaidyla, Marė, Jėgaila.

Jėgaila.

Dabar pilyj' kurčia-

Išsiuntinėjan sargus, kur tik reikiant,

Turime kantriai siek tiek palukėti

Nnobodu laukti, laukimas kankinā.

Nės prie ko sykį esmi užsidegęs.

Norėčiau rodos, kad umai, su vėjais,

Viskas įvyktų.

Vaidyla.

Užmanymą tankiai

Nuo pasiekimo skiria ilgas tarpas.

O geismai reikia malsint, jeigu norim

Pasiekt. Nelengva pfeit augstas siekis.

(pro didžiasias duris skubiai įbėga Bilgenas).

Scena VII.

Bilgenas (Jėgailai).

Viespatie! teikis išrasti pagelbą!

Mare.

Ką sakai, Prora?

Bilgenas.

Visai netikėtai,

Tartum perkunas, Keistutis apsupo
Vilnių.*Mare.*

Meluoji!

Bilgenas.

Dievaž! nemeluoji!

Nėbuvo nieko, kas būtų sulaikę,
Tai tiesiog eina jau prie pilies vartų.*Jėgaila.*

Dabar daryt ką?

Mare (Jėgailai ir Vaidylai).

Kas-gi jus? sakykit.

Ar piemenukai? ar vaikai bepročiai?
Jeigu prileidot taip lengvai suimt jus:
Kur atsargumas? Kur apsižiurėjims?
Teip ilgai, broli, purteisi, rengeisi
Ir laiks prašoko. Keistutis nesipurto,
Tur but suodė ir ištiko tavę.
Ginkis dabartės!*Jėgaila.*

Veltui būtų gintis,

Išsiuntinėti ginkluoti kareiviai,
Pilyje tuščia*Mare.*Ir mes, kaipo nieksai,
Šliaužėti turim prieš Keistučio valią
Ir nuo jo melsti malonės*Vaidyla.*

Man rodoš,

Su linksmu veidu, lyg tikri bičiuliai,
Atidarykim vartus pilies mūsų,
O metę gintis, kas suerzint gali,
Priimkim dėdę su jo draugkareiviais.
Kaip svečius savo.*Jėgaila* (Bilgenui).

Daryk, kas sakyta:

Vartus atdares, padoriai pasveikink
Ir vesk į pilį!

(Bilgenas išeina pro didžiąsias duris).

(Marei) Nuvaryk nuo veido
Apsiblausimą — sutikt reikia svečius.*Mare.*Jeigu tu moki, tai būki sau linksmas,
Man perdaug skauda paniekinims mano,
Kad da galėčiau šliaužioti prieš dėdę,
Lenktis prie kojų, da-gi šičių Vilnių!*Jėgaila* (Marei).

Susilažyki!

Mare.

Sugėdinti tapsim,

Ir mus, įniršęs, sumindžios, kaip sliėkus,
Lieps mano vyrą suimti.*Vaidyla* (Marei).

Jis visko

Tur but nežino. Kunigaikštis manę
Neišduos, tai-gi nēr ko uerimauti

(už scenos girdėt rago balsas.)

*Jėgaila.*Girdėt Keistučio skārdus rago balsas.
Sveikinkim svečią linksmi ir nudžiugę.(Prisiartina prie didžiųjų durų, pro kurias įeina
Keistutis, paskui jį Butrimas, vaidila ir dalis apgink-
luotų draugkareivių.)

Scena VIII.

*Vaidyla, Mare, Jėgaila, Keistutis, Butrimas, vaidila,
ricieriai.**Keistutis.*O ką, brolike? nukritau netyčia,
Kaip koks perkunas, stovint giedriai dienai.
Ketinai Trakuos, vokiečius užkvietęs,
Manę pasveikint. Aš aplenkiau tavę.
Kaip tikras tėvas to krašto, turėjau
Atsargų delną pakeit prisidengtų
Nuo išdavimo padermės ir žemės.*Jėgaila.*

Dėde!

Keistutis.

Netepki veltui melo žodžiais

Tu savo lupų Žinau, jug aš viską.
Ir sudrebėjo sena širdis mano
Is skausmo. Tu! tu! priešininkų vadas!
Mylėjau tavę, kaipo savo vaiką,
O tu tuotarpu, išvien su kryžiokais,
Norėjai manę apsukti, išduoti,
Ir ant karštų da pelenų tėvynės
Dulintis pelną. Kad tu butum vienas
Sokęs prieš manę, norėdams atimti
Man sostą, garbę; kad žmogžudžius butum
Slapčia užsiuntęs mano žilus plankus
Krauju suterstų. — bučiau tau atleides.
Bet neatleisiu sukaltos su priešiais
Ir išdavimo tėvynės.*Vaidyla.*

Jug tankiai

Mus, kunigaikšti, apgauna paviršius,
Jei geiduliai tik uždengia teisybę.
Tegul-gi protas, prie notarių linkęs,
Apsvarstyt teiksis*Keistutis* (užsidegdamas)

Tylėk, tu gyvate,

Sutepusioji kunigaikščio namą,
Patalą, sostą ir giminės garbę!
Ir tu da drįsi į akis kabintis?

Dangstyk nieksystę, kurios esi pilnas
Ir stumk Jėgailą prie darbų bjauriausių,
Bet neisdrįsk man, šunie, šjėia loti!

Marė (prišokdama prie Keistulio).

Dėde! man vyro neniekink prieš svieta,
Nės kaip vanags į akis tau šoksiu.
Turį mus rankoj' — budeliu gali but,
Vienok neniekink!

Keistulis.

Pašėlusi tavo
Sirdis nuo garo geidulių slyksčiausių
Išvilko savo gėdą ant mėšlyno
Ir tyrą meilę šeimynos sutraukė,
Kad tik galėtų pakakint nešvankų
Troškima. Tai-gi kęsk paniekinimą
Pačios uždirbtą!

Marė (grumodama).

Dėde! žodžius situos
As tau primjisiu!

Keistulis.

(Gana aūsint burną.)

(Butrimui) Butrime! imki sargus ir naveski
Kalinius situos! (rodo Vaidylą, Jėgailą ir Marę.)

Tegul gerai žiuri!

(Gal neužilgo Vytauts pasitodys.

Ir maño žmonės susirinks į Vilnių.
Kaip kunigaikščio bus visa šeimyna,
Sudysim tavę, Jėgaila . . . (tyliau) kaip sunų.

(Butrimas išeina su apginkluotais sargais, veddamas
Vaidylą, Jėgailą ir Marę pro didžiąsias duris.)

(Toliau tęsis.)

Maskolija ant dviejų gadynių ežės.

(tęsimas.)

Išskyrimas kaimo žmonių iš kitų luomų
skaisčiausiai apsireiškia tame ypatingame
pavedime jų administracijai, kuris sutvertas
12 liepos m. 1889 m. Nuo išnaikinimo-
baudžiavų da niekad negalima buvo kalbėt
apie lygybę visų luomų valstinišką tiesos
mažiau, kaip dabar. Vienas tų luomų, skait-
lingiausias, pastatytas suvisai skirtingose
sanlygose ir paimtas į prieglobą, kaip da-
gelini radosi da neužtektina esanti; nesenei
teko mums kalbėt apie užmanymą naujų ap-
rubežiavimų valsčiaus susirinkimų.
Staciausių žymiu skirtumo tarp gyventojų
daugumos ir privilegyruotos mažumos yra
rykštes, paskiriamos valsčiaus sudų (vo-
lostnoi sud). Buvo teip ir pirmiau, bet už
tai atsakė tik valsčionių luominis sudas,
kurs veikė be apeliacijos ir beveik be kon-
trolės; dabar tokio nubaudimo išpildymas (o
praktikoje ir pats paskyrimas jo) priguli nuo
ėinovinkų, priskirtų prie bendro valdymo.
(Gal tai sumažin skaitlių baudimų — bet jų
vertybę persimainė, ne ant ko geresnio . . .

Išvien pajudintas tapo ir valsčionių padėji-
mas, prigulintis jiems žemstvy institucijose:
susimazino skaitlius balsdavių nuo valsčiaus
draugysčių, o kas da svarbiau, jie tapo tikrai
administracijos pastumdėliais, irbančiais da-gi
akise savo arčiausių viršininkų.

Sutvėrimas „valdingos rankos“ ant vals-
čionių neapsėjo ir negalėjo apseit be visos
eilės naujybių, atsispindinčių ant padėjimo
visų luomų. Ne vienus tik valsčionis pa-
lypsto sujungimas valdžių teisdario ir admi-
nistratoriaus, išskyrimas daugybės bylų iš
grynai juridisko skyriaus, pastatymas vida-
dalykų ministerijos, *de jure*, ant laiško
antrosios tiesų ministerijos, išdrąskymas ka-
sacijos funkcijų tarp kelių dešimčių admi-
nistracijos institucijų, beveik nieku nestrištu
su augščiausių basacijos sudu — val. senatų.
Įvedimas luominio pamato į žemstvy institu-
cijas ėjo greta, iš kitos pusės, su tokiomis
permainomis jų kompetencijos, jų prilygi-
muose prie administracijos, kad pasidarė iš
jų tik šesėlis senovės žemstvy. Galima ar-
šaip ar kitaip manyt apie šenąją žemstvy,
bet vargu kas užgins, kad ji turėjo inicija-
tyvą, rasdavo naujus takus, į kuriuos įsto-
davo paskui administracija, ir kad rūpinosi
ypač apie gyventojų daugumą: atsiminkimė
žemstvy mediciną, mokyklą, kelius pakėlimui
žemdarbystės ir smulkios pramonystės, žemstvy
sistemas apiprekiavimui savasties žemės. Ar
liks šitos ypatybės perdirbtroje, luominėje
žemstvoje; jeigu ji liks teip pavesta admi-
nistracijai ir gaisis viena funkcija po kitos —
galima paabejoti. Lūosybė veikime — rei-
kalinga sanlyga pramonumo; sulyginimas su-
dėtinių elementų, neluodantis vienam but
viršum kitų visų — reikalinga sanlyga pra-
monumo, pakreipto *bendrui* naudai. . . . Į
perdirbtas miestų institucijas luominis pa-
matas neįvestas, bet jos visiskai atiduotos į
rankas neskaitylingos *kliausos*, netikumas šitos
sistemos apsireiskė labai aiskiai, ypač sosta-
plėse . . .

Ar pakakinta tapo ir kaip pasinaudojo iš
savo naujo padėjimo bajorija, pastatyta ant
pirmos žemstvoje vietos, gavusi dang tiesų
vietiniame valdyme ir apdovanota pigiu kre-
ditu? Ant pirmo klausymo galima atsakyt
ne. Iš bajorijos šalies nuolatai girdėt skundai
ir prašymai — skundai ant nupuolino javų
prekės, ant brangumo darbui rankų, ant ne-
sizėminimo darbininkų, o prašymai paleng-
vinimų vieniems, o naujų astrumų kitiems.
Ant antro klausymo atsako rūpesčiaiavimai ba-
jorus susirinkimų. Metuose 1889 vėl atnau-
jinta senoji redakcija (st. 163 zak. o sost.),
išnykusi išleidime 1876 m.: bajorų susirinki-
mams vėl duota tiesa rūpesčiaiav pas aug-

tesneja vyriausybē ne tikai apie bajorijas reikalus ir apmālsimā vietinū niekdarysčių, bet ir apie prašalinimā neaprankumū vietināme valdyme, *nors jie būtu kilę is kokio nors beplro nusprendimo.* Neziurint ant to, bajorū rupesclavimai liko ir lieka uzdaryti angstuose rubezinose specialiskai - bajoriskū reikalū, tankiai neturinčių nieko bendro su reikalais visu žmoniū, arba net jems priešingu (pvz. rupesclavimai apie atmainymā bajorams mokesčių už tėvonystę, apie nepalytėjimā bajorū gyvatū tiesomis apsergėjimo giriū). Bajorija, kaipo lūomas, matoma nenori arba negali eit pirmiausia judėjime draugijos. Kaipo žemvaldziū klasa, jije ir užstacius daugybę dvarū bajorū bankē, ir po išlošiamo paskolijimo 1889 m. vis jaučiasi surišta ūkėje ir neapsergēta prieš naujas pragaistis, t. y. prieš sumažinimā toliau bajorū žemvaldystēs.

Pereisime nuo luomū prie draugijos, t. y. tos dalies, kuri pripratus patēmyt atsitikimus ir spręst apie juos, turėdama mažiau ar daugiau tikrā supratimā praeitēs ir mažian ar daugiau aiškū perstatymā ateitēs. Da nesenei pradėjosi gyventi tiek tiek saustoviai drangija ir gi nesenei ėmēsi dirbt savyje pamatines sanlygas tvarkiam išsiplėtojimui, negalimam, viešpataujant bandžiai: gerbimui tiesū ir gerbimur negaus. Ar tas darbas padėjējo paskutiniame laike? Vargu. Išrišimas tiesdavinių klausimų, už tiesdavinės tvarkos, skaitlingi atsitolinimai nuo privalingu nusprendimū, išplatinimas ir apastrinimas diskrecijoninės valdzios įvairuose jos pavidaluose, plačiai praktikuojami administratyviski baudimai, nuo striuopū pinigais ir trumpo kalėjimo iki ištrėmimo į Siberijā ir neapimtū nė kokioms tiesomis ryksčių — viskas tai negalėjo sudrutint mus draugijoje *gerbimā istatymū,* kaipo nepajudinamos, visus lygiai verčiančios normos, valstiskame ir privatiskame gyvenime. Gerbimas žmogystos ardomas is vienos pusēs atgyjančių pažvalgū ant valscioniū, kaipo ant zemesnēs žmoniū veislēs, is kitos — augančios neapykaunos svetimgenciū ir svetintikiū. Tautiska samonē virto pas daugelį į tautiskā pasipūtimā ir pasigyrimā. Įkūrimas pavjrsinio, vienopimū augo, steldamas susiartinimā viduje. Labai gali but, kad tarp draugijos paviršiaus, aiškiai puolančio į akis, ir jos gilumo, mažiau prieinamo styrimui, yra tame dalyke didelis skirtumas; labai gali but, kad užtėmyti prajovai visai ne taip išsiplatinę ir ne taip išsitempę, kaip rodosi išsyk pažiūrėjus. Teisingai spręst apie tai galima bus tikrai tasyk; kada visoki šesėliai draugijos nuomonēs gaus daugiau vietos, kada išsipasakojimo pilnai ir iki galo

tiēsa perstos buvusi monopolija nedaugelio. Ziurint ant sito, jau didis žingsnis pirmyn butū net paprastas atnaujinimas istatymo 6 balandžio 1865 m. t. y. atmainymas „tuožyginū“ tiesū 1882 m., ir kitū naujbiū, da ankščiau trukdžiusių pamatinį istatymā apie spaudā. Žinoma, spaudos balsas, mažiau ar daugiau liuosas — tikrai viena is formū viešo sandarbio, reikalingo tvirtam pasisekimui permainymū darbo. O tokio darbo, matoma, bus daug: persitikrinimui gana bus atsimit nors peržiurėjimā įvairiū istatymū, kuri sau pasistatē tiesos ir vidaus dalykū ministerijos. Visiems tiems darbams, užgannantiems svarbiausius tautos klausimus, negano vieno technisko išdirbimo, negano paprasto perlūpimo hierarchiskomis instancijū kopėciomis. Kalbėdamū apie peržiurėjimā tiesū 19 vasario, užtėmijome, kad draugijos sandarbis; pripažintas — ir pasirodēs — butinai svarbiu trisdešimts penki metai atgal, juo mažiau gali but pripažintu per nereikalingā dabar, išaugus Maskolijai is senū biurokratijos rėmū. Apie atlikimā sandarbio, galime tikrai atkartot, ką pasakēme prieš trylikā metų, pačiuje praėjusio viespataavimo pradzioje, kada klausinėjo zemstvū susirinkimus apie vietinį valdymā. „Dirbant skyrium viena nuo kitos — sakēme peržvalgoje balandžio 1881 m. — zemstvas ant susirinkimū gali duot vienpusinius nusprendimus, bereikalo atlikusios kelias dešintis kartū tapat darbā, arba imt priešginiatū, negalėdamos patirti viena kitos pažvilgiū ir viena su kita susitaikytu. Galima tvirtint, kad nuomonē, isreikšta atskirio zemstvos susirinkimo, tai ne galutinē jo nuomonē, kad ji is pamatū persimainytū, susitikusi su kitomis ir padariusi savo itekmę ant jų. Tai-gi pasikalbėjimas su zemstvomis turi gaut kitā formā; prastesnē ir parankesnē, kuri leistū liuosai mainytis mintimis, ir užvaduotū daugybę begalo įvairiū nusprendimū nuomonėmis daugumos ir mažumos, paremtomis ant apsvarstymo klausymo is visu pušiū. . . . Permainū darbas, atliktas su dalyvyste draugijos, turi da vienā gerā ypatybę — yra tvirtas, nesiblaškantis. Greta su reikalingumu reformū eina reikalingumas garantijū žmogystonū ir institucijonū. Garantija — tai užtikrintas rytojus, reikalingas draugijos gyvenime ne mažiau, kaip privatiskame; tai grebezius tvarkats, negrįžtančio ugio, tai užtarimas, kad draugijai nereiks, kaip Sizifui, nuolat atkartot tapat darbā, ir kaip Tantalui — niekad nenaudot is jo vaisiū“ . . .

Senapilės miesto* lietuviški gyventojai.

Mieste mūsų skaitosi pusseptinto tūkstančio gyventojų, karčiamų. 62, žemskių apie 20, žandarų 5, karėvių pusanthro pulko, kunigų 7, mokslinčių 4 pradinės ir gimnazija, keli žydiški chederai. Namų 300 ir kelios dešimtys. Yra bažnyčia, liuterių kirkė, 2 cerkvukės. Tokios svarbiausios šiam straipsniui įžanginės žinios. Dabar pradėsiu tai, apie ką pažadėta kalbėti.

Lietuviška dalis mūsų miesto susideda iš: 1) tarnaičių ir tarnų, 2) davatkų, 3) amatninkų (šiaučių, kriaučių, staliorių ir kitokių vardų meisterių su gizeliais jų); 4) elgėtų (ubagų), 5) mokintinių, 6) ponų ir ponių, 7) kupčių ir 8) žmonių kitokių pavadinimų.

Pirmėnėg perkratintė iš eilios tuos visus skyrius lietuviško gaivalo mūsų mieste, turiu pasakyti, kad visus Senapilės lietuvius gali paskirti į 2 dalis. Prie vienos dalies priguli tokie, kurie supranta, jogiai jie lietuviai yra ir pagal tą supratimą elgiasi — nesigėdi lietuviškai kalbėti, skaito lietuviškas knygas ir laikraščius ir tarpu kitų platina tokius supratimus; situos galiatė pavadint lietuvišką inteligenciją Senapilės. Antra dalis lietuvių mūsų miesto susideda iš žmogystų, kurios pagal senovišką papratimą arba iš prievartos gyvenimo prisilaiko lietuviškos kalbos ir iš dalties lietuviškų knygų (maldaknygių ir kitokių knygų tikėjimiskos įtalpos). Sitos eilios lietuviai pakluvė į svetimtaučių tarpą, žinoma, virsta pagal kalbą (jei tik sekasi išmukt) į svetimtaučius.

Pereinu prie peržiurėjimo kiekvienos dalties skyrium.

1. *Tarnaitės.* Visam mieste ir apygardėse artymose bus į kelis šimtus tarnaičių lietuviško paėjimo. Visas jas gali padalyt į 2 dali — arba prie davatkystos arba prie paleistuvystos (nedyvai — mieste beveik 2 pulkai karėvių!). Pagal užlaikymą lietuvių tarnaitės-davatkos stipresnės yra už anasias; bet „lietuviško supratimo“ turbut nė viena iš jų neturi: lietuviškai kalba ir meldžiasi pagal pripratimą ir neapykantą atmainų.

Uždarbiai tarnaičių pusėtini: mokas, joms nuo 1¹/₂ iki 5,0 net ir 7 rublių ant mėnesio, ant pono valgio ir buvimo. Tandžiai gyvenant prie geros sveikatos gera tarnaitė susideda ant senatvės kelis šimtus rublių, kurie, ir n'istekėjus, pavelyja ramiai pabaigti savo dienas. Bet daugelis tokių mergaičių, ypač iš linksmesnės dalties, eina į niekus.

Tarnaitės miesto yra po pusėtina kunigų itekme, kurie galėtų prielankesnes ir išmintingesnes paversti ant praplatinimo ir pri-

laikymo lietuviškų knygų. Bent nesunku, rodosi, butu įkalbėti, kad nesigėdytu lietuviškai kalbėti!

2. *Davatkos.* Daugiausiai tai yra gaspadinaitės, t. y. ukininkų dukters, kurios ar iš nesveikatos, ar apkvailintos mistiškais įkalbinėjimais fanatiškų žmonių, pradėda vis dažniaus ir dažniaus lankyti bažnyčias ir nuodėmių išpažinimo vietas, ima vis smarkiaus kankinti savo kuną badėjimais, iki galutiniai numeta ukės darbus ir apimtos lyg kokiu proto sumišimu persikrausto į miestą prie bažnyčios. Turėdamos dažniausiai dalties (pinigų) jos nēr priverstos eiti tarnaut pas ponus. Daugiausiai tokios davatkos-profesijonalistkos gyvena po kelias tam tyčia pasamdytuose gyvenimuose, darydamos lyg klištorėlius tokius. Minta josios visokeriopai: iš siuvimo, mesgimo, iš palukų (procentų) arba iš pačios dalties, o kartais eina ir patarnaut kur (pas kunigą už gaspadinę etc.). Pagal vietinių gydytojų pasakas, tai yra kuone visos apimtos nervų ir proto ligomis, vadinamomis neurastenia, hysteria, hypochondria. Gali but, kad dalis jų davatkauja iš išdykumo arba gavo proto ligą per įkalbėjimą (suggestiją). Jau ir patys žmonės patėmijo, kad davatkos daugiausiai vis *priepuoliu* apimtos.

Tokiu budu, pati davatkystė butu lyg liga kokia, kurią daktarams vertėtu istirti.

Kiek yra Senapilėj davatkų-profesijonalistkų, nežinia tikrai, bet ant kelių dešimčių drasiai galima spėti.

Pagal kalbą, budą, apsirėdymą davatkos yra dideliai konservatyviškos: kurios iš kaimo atėje, tai visos lietuviškos ir pasilieka, svetimų kalbų josios neprijima. Gal joms ant išmokimo svetimos kalbos ir smegenų nepritenka?

Ką apie sunaudojimą davatkų dėl lietuviškų dalykų, tai ir-gi iš jų išėitu gaivalas pagabus tam dalykui, ypač platinimui už laikymui maldaknygių. Žinomas daigtas, kad ant tokio kelio galėtu apversti josios (bent nekurias jų) tiktai kunigai.

3. *Amatninkai.* Jų turime nedaug. Šias dalis pramonės apėmę pas mus svetimtaučiai, nuo seno jau miesčionys. Paskutiniame laike atsirado keli amatninkai ir lietuviai. Tai jau vis priguli prie dalties inteligencijos, ale jie ant pirštų paskaitomi. Iš viso tokių inteligentų lietuvių-amatninkų bus ne daugiaus per 10.

4. Apie *elgėtis* (ubagus) galiu tik paminėti, kad tai parazitai, kurienis gerai but darbo namus įtaisyt ir tam tikrą špitolę prie bažnyčios padaryt. Tai bent galima but suvaldyt juosius.

Nors girdėt atsirandant ir tarp elgėtų toki, kurie vaikščiodami po žmones pardavi-

nėja lietuviškas knygetes. Tai parodo, kad ir iš elgėtų gali but mūs dalykams naudā. Reikia-tiktai, kad kas užsijimtu tuom. Bet ir čionai, kaip ir visus, matyt stoka gerų išmanaučių žmonių.

5. Lietuvių *mokytinių* žemesniųjų Senapilės mokslnyčių ir gimnazijos prisirinks i dvejetą šimtą su viršum. Gimnazijos mokytiniai lietuviškai elgiasi su supratimu. Pertai juosius reikia pridēt prie inteligencijos.

6. Apie *pōnus ir ponias bei panas* lietuviškos dvasios neturiu ką daug pasakyti, yra jų labai nedaug, iš viso prisirinks apie 10. Tikro lietuviško „namo“ nėra nė vieno, neskaitant kelių nepačiuotų vyrų namų. Apart to yra keletas lietuvių inteligentų kunigų.

7. *Pirkliui* (kupčiai) lietuvių atsirado Senapilėj' tik paskutiniuose metuose. Jiems, kaipo inteligentams, priguli garbė, kad pratina prie lietuviškumo miesto tarnaitę. Viso labo pirklisko lietuviško elemento Senapilėje iki šiol turimė tik kelis (priskaitant ir pagelbinkų pirklių).

8) Ant galo lieka da visoki *darbininkai*, kurie malkas kerta, ulyčias valo, ir kitokius žemesnius ir sunkesnius darbus dirba. Kiek jų yra, negalima pasakyt. Vienok sprendžiant iš to, kad visi primiesčiai apgyventi; daugiausiai neturtėliais lietuviams, kurie dažnai po kelias šeimynas lindauja vienam kambaryj, galima numanyti, kad tokių pavargėlių lietuvių mintančių iš Senapilės, yra bent kokis dvejetas šimtų. Jie, žinoma, užimti rupesčių apie kasnį duonos, nepriguli prie suprantančių lietuviškus dalykus.

Jeigu galima juos kaip, sauandot dėl lietuviško krutėjimo, tai tik parodant jiems, kaip lengviaus polnyt neatbutinai reikalingą jiems ir jų šeimynoms maistą, buyimą ir drabužį.

Iš šito trumpo ir nepilno peržinrėjimo lietuviškos dalies Senapilės gyventojų matyt, 1) kad lietuviškas elementas mūs mieste iš Kaimų paeina — miesčionys nevirsta i lietuvius; 2) kad lietuvių per ilgesnį laiką esančių Senapilėj' nepasidaro nė 1000 ant 7000 gyventojų; 3) kad tų pačių lietuvių da, nedaugelis turi supratimą apie savo dalykus.

Praktika kitų tautų parodė, kad miesto gyventojai yra visados progresyviškėsnai už kaimiečius; miesčionys greičiaus persijima naujais supratimais; jie jie, kuonevisados eina pirma kaimiečių. Pertai vertėtu ir mums lietuviams atkreipti akį ant lietuviško elemento miestų.

Siaurys.

Gromatos iš svetur.

Rinkimai i galicijos seimą. Rugsėjo mėn. 1895 m. tapo atikti Galicijoje' rinkimai deputatų i Galicijos seimą, išpuolantieji kas 6 metai. Rinkikai čionai dalinosi i tris grupas: sodiečius, miestų gyventojus ir didžturčius-žemvaldžius. Daugiausia deputatų renka sodiečiai, nes 74 iš 140 renkamujų. Daugiausia trukšmo padarė šimet sodiečių rinkimai. Apie juos čionai ir pasikalbėsime.

Sulyginant su 1889 m. prie šių metų rinkimų stoji 10% rinkikų-sodiečių daugiau; vietan 6 sodiečių i deputatus išrinkta 13 (tarp tų 3 rusiniai). Daugelyje vietų sodiečiai nors ir nepateko i seimą, bet gavo gana didelį skaitlių balsų. Sodiečiai kandidatai tiktai pelnė balsus ir niekur jiems balsų nesumažėjo. Tarp naujai išrinktųjų nėra nė vieno kunigo. Kovoje su kandidatais sodiečiais „žuvo“ keletas garsiųjų parlamentaristų: J. Popovskis, kun. Ad. Sapięga, gr. Rey, Męcinskis, prof. Zoll. Toki rezultatai „rodo, kad judėjimas tarp sodiečių smarkiai pakilo ir jeigu tolyn eis toj' pačioj' proporcijoj', tai per ateisiančius rinkimus už 6 metų šlektos konservatyviški kandidatai kurioj smulkiųjų žemvaldžių turės labai mažą pasisekimo šansų“ (Kraj.).

Prie tokių rezultatų, anot to paties „Kraj'aus“, prisidėjo daug priežasčių. Pirmutinė priežastis — augantis sodiečių susipratimas, antra — demokratų, socialistų ir žmoniečių agitacija. „Bet abidvi tos priežastys nebutų iššaukusios baisių konservatistams rezultatų, kad ant pačių konservatistų nepultų didesnėji dalis kaltės už tai, kas darosi ir kas gal pasidaryt. Norėdami, agituojant priešininkams, igyt išsitikėjimą sodiečių, konservatistai tur prisitarti prie jų, susigyvent su jais, eit prie jų su sirdingais norais su pamokiniu, su pagel. Tuo tarpu tiktai daug rašo apie meilę prie žmonių ir užtarmą jų, o daryt beveik nieko nedarė. Net ant literatūros dirvos konservatistai davasi apsilenkt priešininkams: anie leidžia knygas, gerai redagnotas, mokančias kalbint skaitytojus, rašydami apie jų rupesčius ir reikalus ir tos kūygos plinta tukstančiais; sitie leidžia menkos knygelės, kalbaščias su sodiečiais kaip su vaikais, tai-gi užgaunančias juos, knygas, kurioms rupi partijos reikalai, — dėlto žmonės jų nemėgsta ir neskaito.“ Bet tai da, esą, butų nieko, kad šaip ar teip pradedančių susiprasti sodiečių neerzintų tokiu netikosiu budu, kaip kreipimasis dėl geistinių rinkimų rezultatų prie starostų, inspektorių ir žandarų. „Krajus“ čia-jau pasakoja apie du atsitikimū: per rinkimus, Kriokavos pavietė, kur sodiečius kankinimais vertė rinkti

„labai dorą žmogų, kurs gana daug dirbęs sodiečių naudai“ — d-rą Paškovskį, dideliu balsų daugumu tapo išrinktas sodietis; kitur vėl, kur kandidatas kun. Sanguška apstabdė norėjusį padėti jam valdininką, sodiečiai gausmą balsų daugumu išrinko pažįstamą jiems, mylintį juos kunigaikštį.

Daugumas Galicijos „ponų“ po senovei mato išganymą „tvirtume“ administracijos; atsiranda bet-gi ir tokie, kurie geriau dalyką permano. Da per rinkimus prof. Tarnovskis kalbėjo maž-daug taip: „Žmonės, mokantieji skaityt, reikalauja gerų skaitymų. Ar atsimename pagaminti jiems tokių skaitymų? ar parpiname sodžių knygynams reikalingų knygų ir išteklį? ar žinome, ką tenai skaityti ir ką veikia? Žmonės, manantieji apie krašto reikalus, reikalauja, kad su jais apie tuos reikalus kalbėtų. Tam reikalinga nesiliaujanti įtekmė drauge dvasiskųjų ir svietiskųjų, reikia visuomet žinoti, ką žmonės mano, ką jie skaityti, reikia susipažinti su jų dvasiskais ir materialiskais reikalais. Mums, seniems, kurie pergyvenome savo amžį užimti kitais klausimais ir kova, pervėlu pradėti. Užtai didiai reikalinga ir neatbutina, rodosi mums, kad jaunieji, istojantieji į publišką gyvenimą ar rengiantieji istot, išsitrinktą tuos reikalus už svarbiausią dalyką savo tyrinėjimo ir truso, kad pažintų juos prigulėčiai, kad savo politiskame truse už pirmutinį ir svarbiausią punktą politiskos programos priimtų socialiskas ir ekonomiskas sąlygas ir jų tašymą ir pagerinimą. Jos visuomet esti pamatu politiskos spēkos: šiandien išėina jos pas tuos ant pirmutinio pliano politisko padėjimo.“

Tolyma mums Galicija, didelis skirtumas tarp gyvenimo sąlygų toje tolymoje sąlyje ir Lietuvoje; o kaip maža permainų reikalaujant pr. Tarnovskio kalba, panorėjus kokiam „seniui“ pasinaudoti iš jos išganingam pamokslui Lietuvos inteligentams, ypač bajorams.

100-metinės sukaktuvės prijungimo Lietuvos prie Maskolijos.

Po tokių užgalviu aprašo „Pravitelstvennyj Vestnik“ tą atsitikimą. Mat po sumušimui Kosciauskos po Maciejovicais ir užėmimo Varšavos per Suvorovą įvyko 3 pāsidalinimas Lenkijos tarpu Austrijos, Prusijos ir Maskolijos pagal sankalbą 1795 m., rašo Prav. Vest., Lenkijos žemės tapo šiteip padalintos: Austrija gavo tris lenkiškas vaivadykstas: Kriokavo, Sandomieriaus ir Liublino; Prusija žemes pagal vyslą su karalystės sostapile Varšava, o Maskolija didžią Lietuvos kunigaikštystę su sostapile Vilnium. 14 d. Gruodžio 1895 m. buvo išduotas Peterburge manifestas apie pri-

jungimą prie Maskolijos visos didžios Lietuvos kunigaikštystės.

Tą pačią 14 d. Gruodžio 1795 m. buvo išduotas ukāzas apie paskyrimą Lietuvos į 2 gubernijas: Vilniaus ir Slonimo. Prie Vilniaus gubernijos prigulėjo 11 paviety: Vilniaus, Vileikos, Trakų, Braclavo, Ašmenų, Kauno, Čpitos, Vilkmerges, Telšių, Raseinių. Prie Slonimo gubernijos prigulėjo 8 pavietai: Slonimo, Novogradko, Gardino, Vilkoviško, Lydos, Brašto, Kobrino ir Pružanų.

General-gubernatorium Lietuvos buvo paskirtas kunigaikštis Repnin.

Vilniaus gub. nuo tada ir šiandien yra, o Slonimo tapo išnaikinta keli jos pavietų įėjo į padarytą vėliaus Gardino gub. o nekurie pavietai Vilniaus gub. vėliaus priskirti buvo prie Kauno gubernijos.

Atnaujintas pakvietimas.

Net užpernai, kaip man regis, perskaičiau „Varpe“ atsisaukimą ar prašymą (neb'atmenu, kaip tas straipsnis buvo pavadintas), kad lietuviai, gyvenantieji ant rubežiaus lietuviškos kalbos, tai yra ten, kur lietuvišką kalbą tenka girdėti lygiai su kokia nors kita syetima, duotų žinias apie tas vietas ir kad kreiptų tas žinias į Varpo rėdystę. Pasiremiant ant tų žinių, butu galima, pagal žodžius rašiusio virsui minėtą straipsnį, parodyti rubežius išsiplėtimo lietuviškos kalbos. Tai-gi aš, persitikrines dabar, kad tą rubežių butų ne tikt žingeidų, bet ir naudinga žinoti kiekvienam, o tuomi daugiaus intelligentui lietuviui, kuris, norėdams apsigyventi savo krašte, turėtų stiprų pamatą dėl pasirinkimo sau tokios vietos (kalbu apie rubežius), kur girdis prigimta kalba. drīstu, nors ir vėlai, vėl atminti skaitytojams tą atsisaukimą ir prašau tuos, kurie gali, prisidėti prie to svarbios vertės darbo.

Prieš svarbumą rezultatų šio (kollektiviško) darbo, kurio dėl vieno žmogaus išpildymas apseitų per brangiai, gal nieks nieko neturės užmesti, nės apart praktiskos vertės šitie rezultatai turėtų, pagal mano nuomonės, ir istoriską.

Aš čion pranešu apie Subačius.

Miestelis *Subačius* (latviškai *Subbat*), Illukštos apskrīcio Kurlendijos gubernijos yra tokia vieta, kur lietuviška kalba girdis lygiau su latviška. *Silpnos dvasios Lietuvys.*

Pripažindami svarbumą pakeltam čion klausymui spaudiname šitą atsiliepimą; prašydami, tiktai, kad rašėjai nēpasiganėdintu tik keliais sausais žodžiais aprašinėdami rubežius lietuviškos kalbos. Toks aprašymas turi menką vertę; mums reikalinga platus aprašy-

mas visko kas tik verta aprašymo; kaip štai vietas, žmonių papročius, ar skaito jie lietuviškus raštus, ir tt. *Red.*

Iš kalbamokslio.

Vardžodžiai (substantiva) paėję iš priedvards¹⁾ (praepositio) su vardžodžiais vyriškos lyties yra moteriškos lyties, ir priešingai, buvo moteriškos lyties paėję iš susidėjimo priedvards su vardžodžiais vyriškos lyties.

Priedvards čionai vartojemos yra šitos: ant, api, arba apy (iš ap), bė, į, iš, pa (retai po), pėr, pra, prie, arba pry, prieš, arba prys, tarp ir už.

1. Káklas — ánkaklė, šonas — ántšonė, akis — ántakis, ausis — ántausis, grábė — ántgrabis, bet nuo pirštas — ántpiršciai.
2. Káklas — apikaklė, vakars — apývakarė, bet taip-gi sakoma ir apývakariais, o nuo násras — apínasris.
3. Gálas — bėgalės.
4. Kálnas — įkálnė, nágas — įnagė, sáulė — įsaulis.
5. Vákars — išvakaros, bet naktis — išnaktos.
6. a) Dangūs — padángės, dūgnas — pádūgnės, dūmas — padūmė, káklas — pakaklė, kálnas — pakálnė, kėlias — pakelė, laukas — palaúkė, nágas — panagė, námas — pauamė, Nėmunas — Panemunė, pakraštyš Panemuno, o dvarš Panemūnė,

petys — papetė, pylvas — papilvė, rugėi — parugė, skynimai — paskynimė, šonas — pašonė, stálas — pastalė, stogas — pastogė, šulas — pasulė, vartai — pavartė, vážis — pavazė, zándas — pazándė.

b) Bullis — pabulys, giriá — pagirys, kíaušė — pakáušis, vietoj' pakáušis, kinkė — pakinkis, liauká — paliáukys²⁾, lėnkė — palėnkys, lūpa — palūpis, mários — pamarys, plýnė — paplýnis, šalis — pašalis, Šešúpė — Pašešupys, siėna — pasienis, slėpsnis — pašlėpsnis, tóra — patvorys, upė — paupys, vásara — pavásaris, gerklė — pagúrkliš, vietoj' pagerklis ir tt.

c) Nekurie žodžiai, sudėti iš priedvards pa, tur dvejopą lytį, pagal kitokią prasmę, taip: gálas — págalios („ant galb pagaliós“), ir pagalys (= šakalys). Lápas — palapė (vieta pas lapą) ir palapys (mažesnis lapelis, augęs prie didžiojo).

d) Bet žodžiai baigentys ant — ynas, budami sudėti su priedvarde pa, kaip: karklỹ-

¹⁾ Juškevyčius Jonas veitomis (nabašninks) įvedė žodį „priedvardis“ vyriškos lyties, bet, kaip žemiau pamatysim, bus lietuviškesnis „priedvardė“.

²⁾ Nežinodamas, kad yra žodis liauká, vienok iš žodžio paliáukys nusprendžiau, kad jis tur but; ir tikrai, paklaúšias apie tai žmonių, gavau atsakymą, kad liaukos yra tai grumuliukai kakle kiaulės pas pažandės, abypusiai gerkles galo. Taip-gi, mislyju, esant žodžiams — palėpė ir pažastė — tur but ir nesudėti žodžiai lėpas ir žastas. Tas paskutinis žodis gal reikšt sąnarį tarp pečio ir rankos kaulių, arba viršutinį rankos kaulą. O priežastis?

nas, beržynas, smiltynas ir tt., yra vyriškos lyties: pakarklynys, pasmiltynys.¹⁾

e) Vardai žmonių pasilieka tokiosjau lyties, kaip ir nesudėti: tėvas — patėvis, sunus — pósunis, dukrà — pódukrà, mergà — pamergė.

f) Iš vėžės (regulos) metasi: vanduo — pavandenys, nosis — panósė, sterblė — pasterblė [yra ir pasterbliai R.] (stogo), šaknis — pašaknė, žemė — pažemė (yra ir pažemys R.).

7. Káklas — pėrkaklė, nágas — pėrnagė, petys — pėrpetė, pietus — pėrpietė, nūgara — pėrnugaris; bet snūkis — pėrsnūkis.

8. Várdas — pravardė, dalgis — pradalgė.

9. Angà — priangis, galvà — priegalvis, klėtis — pryklėtis, pyrtis — prypirtis, širdis — prýširdis, dáržas — prydáržė.

10. Akis — prysakys,²⁾ bet pietus — priešpiečiai.

11. Báklis — tarpbalkė, dántis — tarpdantė, vartai — tarpvartė, gijà — tarpgijis, kója — tarpkojis, lýsvė — tarplysvis, pieva — tarpievis, siėna — tarpšienis. Bet pyrštas — tarppirštis, riėtas — tarprietis.

12. Dárbas — uždarbė, giriá — užgiris, kulnis — užkulnis, pakalà, — užpakalis, vėjas — užvėja. Bet kámpas — užkampis, pėcius — užpėkis.

Aktsentas žodžiuose, susidėjusiuose iš priedvards: ant, be, į, iš, pėr, tarp, už, stovi ant priedvards; iš: api (apy) ant sujungtos saubalsės i (y); iš: prie, arba pry tankiau ant priedvards; iš pra ant paskutinio sąnario sudėtojo žodžio. Kituose sudėtuose to skyriaus žodžiuose aktsents netur tvirtos vietos.

Teip yra istarema Naumiesčio pavietyje Sąvalku³⁾ rėdybos Pr. Svarunas.

Istatymai mediciniško instituto moterims.

Siekis instituto — prirengti moteriškes prie gydymo ligų moterų ir vaikų ir prie akušerijos. Prie instituto bus įrengtas internatas studentėms, kurios negali gyventi pas tėvus. Studentėmis gali būti tik krikščionės; į institutą įstoti gal moteriškes nuo 20—35 metų. Komplektą studentėjų įtaisys ministras apšvietimo. Kās nori įstoti į institutą; turi paduoti drauge su prašymu ant vardo direktoriaus: a) liudyjimą apie pabaigimą moksliskų

¹⁾ Mažu dėlto tokia lytis tų žodžių, kad galėjo but pirmučiausiai ne beržynas, karklynas, bet beržynė, karklynė, kaip mokina Kurschatis. Žiurėk jo gramatiką ant 96 lapo.

²⁾ Tą žodį Kurschatis išveda nuo šakė ir pry. Pagal tai prysakys butu vietiš prie šakės (kojų); bet tada ir užpakalis galėtu vadintis prysakiu.

³⁾ Čionai istaria ne Svalku, bet Sąvalku, taip-gi vieną kaimelį vadina Sąvalkėliais.

irėdinių patalpintų artik. 20, b) metriką, užliudytą atsakančiu budu, c) liudyjimą policijos apie „blagonadežnostį“, d) raštišką pavelyjimą gimdytojų arba apveizdėtojų, jei prašytoja neturi 21 metų, arba raštišką pavelyjimą vyro, jei prašytoja — ištekejusi, e) kitus dokumentus, kurių reikalau direkcija. Moteriškės, pabaigusios moteriškas gimnazijas, bus priimtos bė egzamino. Kursas institute, padalytas į 10 pusmečių. Ketveri metai paskirti teoretiškam išsilavinimui, penkti — praktikai po priežiūrą išmėgintų vaistininkų. Studentės, pabaigusios institutą su ženklu „moteriškės-vaistininkės“, įgys tiesą praktikos, o kaip specialistkos moterų ir vaikų ligose turės tiesą užimti vietas vaistininkų prie moksliskų irėdinių moteriškėms, prie gimnazijų, pensijų ir žemesnių mokyklų, teipogi prie ligonbučių ir klinikų. Institutas bus atidarytas 1897 m.

Glz.

Aprašymas Verku.

Verkais vadinasi dvaras netoli Vilniaus. *) Dvaras Verkai priguli kunigaikščiui Hohenlohe, dabartiniam Vokietijos kancleriui. Paduosiu čion žinią Varpo skaitytojams, kokia budu Hohenlohe, budamas Vokietijos pavaldiniu, įgijo turtus Lietuvoje ir podraug paduoti trumpą istoriską aprašymą vienos iš gražiausių vietų Lietuvoje. Aš pats pernai, budamas Vilniuje, nuvažiauvau pažiūrėti Verku. Iš tikro — yr' kę pažiūrėti. Kuomet bevaikšėiodamas po puikiai įtaisytą sodą, atsiduriau prie geležinės tvoros, žemiaus kurios tęka Vileika, tuomet pasirodė man akims visa gražybė tos vietos. Iš vienos ir iš kitos pusės, gražus sodas, žemyn truputį — gražiai apžėlę krantai Vileikos, toliaus žalia girėlė, už žalios girėlės nusileidžianti saulė, ransvi spinduliai, kurie tarytum kusteño į ausį: žiurėkite kokia graži yra Lietuvos žemė. Čztad visiems lietuviams, ypač mylintiems dailą, velyju tą vietą atlankyti o datirs daug artistiskų jausmų. Mytėtojams-gi praeitės paduodu čia istoriską aprašymą Verku, susstatytą pagal panašų straipsnį, kurį užtikau, skaitydamas „Dziennik Poznański“ N. 212 1895 metų.

Padavimas sako, buk Didis Lietuvos kunigaikštis Gediminas, įsteigdamas Vilniaus miestą, išrinko vietą tenai, kur dabar pilekalis (lenkiškai góra Zamkowa) ir kad dabartiniai Verkai buvę pirmians apgyventi negu ta vieta, kur dabar Vilnius. Apie vardą vietos „Verkai“ eina toks žmonių padavimas:

Labai jau seniai gyveno tankumynuose Lietuvos girių vyresnysis kunigas Krivių-Kryvaitis. Įstatymai Lietuvos nedaleisdavo arci-

kunigams antrą kart pačią vesti. Tuom tarpu Krivių-Kryvaitis, likęs jaunu našliu, susipažino su labai dailia, kaip angėlas, geltonplaukia mergina, į kurią teip įsimylėjo, juog nė koku budu negalėjo jos užmiršti. Geltonplaukei lietuvaitei teip-gi patiko gražus veidas ir puikus rubai arcikunigo; tuomet jau nebuvo kitos išeigos, kaip slapta padaryti sutartį meilės iki myriui. Vaisiumi tos karštos meilės buvo gražus kudikis. Arcikunigas bijodamas, kad jo slaptas gyvenimas su gražia lietuvaite nebutu visiems žinomas, ilgai protavo, kaip išgelbėti savę ir savo sunų nuo aštraus pabaudimo. *) Tuom tarpu pasklido garsas, juog miškan atkellaus iš Trakų viešpataujantis kunigaikštis ant brėdžio medžioti. Arcikunigas patyręs apie tai, parupino labai gražų lopšelj, apkaisė jį kvietkomis ir lauko žolėmis, įdėjo į jį sunų ir pakabino ant medžio tokioje vietoje, pro kurią turėjo eiti kunigaikštis. Kunigaikštis, papratęs girdėti girioje vien tik laukinių žvierių balsus, staiga iszgirsta verksmą kudikio. Nukabinę lopšį nuo medžio kunigaikštis ir svečiai ilgai stebėjosi žiurėdami į gražų kūdikelj; pašauktas arcikunigas teip prabylojo į savo valdovą: „Kunigaikšti! Tu esi aumylėtinu dievų, tu laiminga padarysi Lietuvą. Dievai siuncia tau šitą kūdikį, idant, man numirus, jis manų vietą užimtų. Užaugik dėlto jį gerai, nės neužilgo bus jis tarpininku tarp tavęs, Lietuvos ir dievų.“

Patiko kunigaikščiui toks išguldymas teip stebėtino atsitikimo — jis liepė arcikunigui tą kūdikį paimti ir prigulinciai užauginti. Vietą tą ant atminties verksmo kudikio praminė Verkais — nuo žodžio „verkti“.

Kudikis, slenkant laikui, užaugo ir tapo vyriausiu kunigū visos Lietuvos, o ta vieta, kur jis mažas budamas verkė, nuo to laiko prigulėjo Krivių-Kryvaičiams. Lietuvai priėmus mokslą Kristans Verkai tapo savaščia Vilniaus vyskupų. Yra ženklai, juog Verkus padovanojo vyskupams Vlădislovas Jagaila.

Netoli Verku m. 1390 Lietuvos kunigaikštis Skirgaila grumėsi su Kryžiokais, o metuose 1659 kunigaikščiai Maskvos Dolgoruski's ir Chovanski's paėmė nelaisvėn karvedį (hetman) Gosievskį.

XVII amžiuje vyskupas Brzostovski's supylė čia pilį. Pilis ir apygarda Verku prigulėjo Vilniaus vyskupams iki 1777 m. Pagal užrašus Vilniaus kapitalos tuose metuose vyskupas Massalski's užmanė apmainyti Verkus ant turto Nemenčin'o, primokėdamas 10,000 raudonųjų. Tie pinigai pagal sutartį, turėjo buti apversti taisymui ir grožinimui Vilniaus katedros. Mainas įvyko ir nuo to

*) Nuo Vilniaus į Verkus bus 3 Verstai.

*) Mat tokius msikaltėlius gývus užkasdavo.

laiko v. Massalski's iš Verkų padarė reziden-
ciją dėl savo giminaitės kunigaikštėnės de Signy,
kuri ištekėjo už Potockio. Vyskupas pastatė
čia puikus rūmus ir gražiai papuošė. Rūmuose
buvo koplyčia, didelė salė ir teatras, o viskas
tas buvo apsupta puikiu sodu. Iš tų visų
rūmų vyskupo statytų liko iki šiai dienai vos
tik du sparnu, kuriuose gyvena tarnai kuni-
gaikštėnės. Numirus vyskupui 1794 m. Ver-
kai tapo savaščio Potockio. Jis Lietuvos
nekenė ir niekuomet Verkuose negyveno, o
apturėjęs turtą, kurio užlaikymas reikalavo
daug išdavių, Potockis Verkus atidavė savo
vietininkui Jasinskiui, kuris tiek tik rupinosi,
idant rūmai visai nesuirtų. Nors naminiai
aktai sudėti Verkrose sako, juog Potocki's
pardavė Verkus Jasinskiui už 10,000 randonų,
bet, tikrą teisybę sakant, Jasinski's šitą dvarą
gavo nuo Potocki'o dovanai. Jasinski's kaip
žmogus neturtingas negalėjo teip brangios
dovanos prigulinti užlaikyti, dėlei to Ver-
kai rankose Jasinski'o galutiniai sunyko. To-
kiam menkam padėjime pateko jie į rankas
kunigaikščio Liudviko-Leono Vittgenstein'o,
kurs už Verkus davė įpėdiniams Jasinski'o
Juodadvarį (lenkiškai Czarny Dwór).

Metuose 1812 Verkuose buvo ligonbutis
kareivių Napoleono. Iki šiai dienai Verkų
apygardoje yra kapinės, kuriose randa daug
kaulų, palaidotų tuomet Prancuzų.

Kunigaikštis Vittgenstein'as, tapęs savi-
ninku Verkų, liepė rūmus atnaujinti. Dėlei to
buvo sukviestas iš užrubežio darbininkus, su-
vežęs jau ir medegą, bet tas naujinimas rūmų
pasibaigė ant to, juog kunigaikštis davė
30 000 frankų kokiam ten užrubežiniam dai-
lydei, kuris nieko naujo nepadare, tik rūmus
galutiniai suardė.

Rūmai, kurie šiandien yra Verkuose, kurie
teip artistiskai iš lauko išrodo, o viduryje
teip turtingai papuošti, yra tai darbas kuni-
gaikščio Petro Vittgenstein'o, kurs Verkus
mylėjo kaip savo gimtinę.

Kunigaikštis Liudvikas Leonas Vittgen-
stein'as, kurs, kaip jau žinome, mainu įgijo
Verkus nuo Jasinskio įpėdinių, buvo pačią
vedęs du kartu. Su pirma pačia, kunigaikščiute
Radiviliute, Liudvikas Leonas Vittgenstein'as
užgyveno sunų Petrą ir dukterį Marę, kuri
ištekėjo už kunigaikščio Hohenlohe ir yra
dabartinė savininkė Verkų. Numirus pirmai
pačiai užgimusiai Radiviliutei, kunigaikštis
Liudvikas Leonas Vittgenstein'as, tėvas jau
dviejų vaikų Petro ir Marės apsivedė su
rusų kunigaikščiute Bariatinsk'a, kuri pa-
gimdė du sunu. Mirdamas kunigaikštis Liud-
vikas Leonas Vittgenstein'as užrašė Verkus
antrai savo pačiai, nuo kurios kunigaikštis
Petras sunus jo pirmos pačios, atpirko Verkus

1874 m. už 126 000 rubl. Idant teip gražią
vietą prigulinti aptaisyti, kunigaikštis Petras
pakvietė iš užrubežio garsus artistus ir dai-
lydes, kuriems pavedė įtaisyti viską pagal
paskutinius reikalavimus techniškus ir artistiš-
kus. Užtatai šiandien matome Verkuose puikų,
pagal anglišką būdą, įtaisytą parką, su gazo-
nais įvairių retai sutinkamų kvietkų ir gra-
žiomis stovylomis, rūmus su bokštu ir žiemos
daržu, pilnas visokeriopų kolekcijų. Atydą
visų atkreipia ypačiai brangus gobelin'ai, nu-
pirkti kunigaikščio Ryme. Kambariai rūmų
dailiai apkaišyti ginklais, brangiais žvagučiais,
priegtam rūmuose yra knygynas, turintis ne-
toli du tūkstančių tomų (daugiausia beletristiką
Prancuzų) ir daug kitokių daiktų pargabentų
iš Paryžiaus, kur kunigaikštis teipogi turėjo
savo rūmus. Reikia pridėti, juog visi pa-
minklai po pamilijai Radivilų pernešti tapo
iš Verkų į Nesviežių.

Apart to Verkuose yra kvietkynas (koran-
ževija), kurs Vilniui pristato konogražiausius
kvietkus; prūduose apsupančiuose rūmus pa-
daryti vandeniniai malunai; čia augina žuvis
„foreles“ vadinamas; žvėrinčiuje ganosi stirnos
ir briedžiai. Po visomis triobomis pravestos
vandeninės rynos, triobos apšviečiamos gazu;
yra paštas, telegrafas, telefonas, brangus foto-
grafiskas įtaisyimas, ir popieros fabrika. Fa-
brika toji išdirba popieros netoli 30 000 pudų
per metą. Metinio pelno ca fabrika duoda
135 000 r. Visas įrengimas kaip rūmų teip
ir abelnai viso dvaro per 50 metų kaštavo
kunigaikščiui Petrai į milijoną rublių.

Parduodant visą Verkų turtą aptaksavo
ant 470 000 rubl. Plotas žemės, prigulintis
Verkams, apima 1800 desiatinių. Pelnas metais
išneša nuo 12 iki 15 tukst. rubl., o užlaikymas
kaštuoja nuo 30 000 iki 50 000 rubl. nekal-
bant, žinoma, apie popieros fabriką.

Kunigaikštis Petras Vittgenstein'as, nu-
mirdamas 1887 m., aprašė visą savo lobį, iš-
nešantį daugiau ne 800 000! desiatinių žemės,
seseriai savo Marei Hohenlohe. Visi šie
turtai, pagal ukazą apie prašaliečius, turėjo
buti parduoti. Kitūs dvarus, kunigaikštienė
pardavė, pasirupino tik, idant Verkai jos gim-
tinė vieta liktu jai iki myriui. Noras jos
išsipildė. Numirus kunigaikštienei Verkai
tur but už menkus pinigus turės tekti ko-
kiam nors rusų biurokratui. J. L.

Iš Lietuvos.

Iš Suvalkų gubernijos. Pradžioje šių
metų mūsų valdininkams buvo pranešta augštes-
nės valdžios, idant gaudytu platinamas tarp
žmonių lenkiškas proklamacijos, kuriose buk
rodijasi pakilus kare visokeriopai kenkti
rusams. paleistiems nestoti į kariūmenę.

nemokėti inokėsčių, neduoti kariūnėnei nė maisto, nė pašaro, naikinti, kiek galima, mąskolius. Ar tikrai taip yra, tose proklamacijose, ar ne, netvirtinu, nės neskaičiau jų. Žinau tik tiek, kad platinantis tų proklamacijų negirdėt.

Ar tik ne bus tai pramanymas rusų vyriausybės, ar tik ne ji pati jas atspaudys ir platys, žinoma, ir gaudys, idant parodyt savo rūpestingumą apie valstijos reikalus ir darodyti, kokio aštraus valdymė reikalauja mūsų kraštas.

K.

— Vasarą, 1894 metuose, įsteigta moterų draugystė „Žiburėlis“.

Draugystė šelpia: a) jaunuomenę, įieškantią mokslo, b) žmones, jau gavusius mokslą ir dirbantius savo mokslu ant literatūros dirvos ir c) mūsų laikraščius ir šiep-jau raštenybę, platinantią tarp Lietuvos žmonių apšvietimą ir tautišką sąmonę. Šitam tikslui draugystės sąnariai renka visokiais keliais nuo kitų pinigais ir patys įneša kas metai draugystės kason po penkis rublius. Pinigai, surinktieji nuo kitų žmonių, paskiriami šelpimui žmonių ir jų raštų, o pinigai, įnešantieji pačių sąnarių, skiriami rinkimui yvairiais keliais pašalpu.

Per šinos 1894—1895 metus draugystėje tebuvo du sąnariai, bet baigiantis metams prisirašė dar dvi moteri T. O. ir O. D.

E. U. surinko	56 r.
A. J.	160 r. 20 k.
Viso labo	216 r. 20 k.

Išleista iš tų pinigų:

Duota R. A.	105 r.
N. J.	25 r.
T. A.	20 r.
Daug dirbusiam ant literatūros dirvos	30 r.
„Varpo“ ir „Ukininko“ redakcijai	25 r.

Iš viso 205 r.

Kasoje pasiliekti 11 r. 20 k.

Iš Prūsų Lietuvos.

Iš Pilekalnio. Pilekalis (kitai Pilekainis) yra tai pavieta miestas, pro kurį ne nuo seniai eina geležinkelis iš Stalupėnų į Tilžę. Lietuvystė čion da ne užgeso, nės bažnyčioj kas nedėle sakomi yra lietuviški pamoslai. Bet kad būtų stipri ta lietuviystė, to ne gali sakyti, nės vokiškas gaivalas matomai ima čion viršų ir reta tegali išgirst lietuviškai kalbant. Prieš 50 metų, sako, Tulių (bažnytikiemis netoli Pilekalnio) mokykloje pusė vaikų kalbėjo lietuviškai, dabar ten veik ne gali girdėt vaikus lietuviškai kalbant. Priverstinai vaikų mokymas ir

išginimas lietuviškos kalbos iš mokyklų atnešė savo vaisius, lietuviai liko nuskriaustais doriskai vardan aspiracijų vokiečių soviništu, liko sulaukytais kulturiškame ugyje, jų kalba liko paniekinta, išmesta ne tik iš mokyklų, bet ir iš sudų, liko paniekinta teipogi Lietuvos istorija, lietuvių tradicijos ir tt.; vieton gairinti tautos dvasią žadinti tautos gyvumą ir tvirtumą buvo padaryta adverniškai, buvo pasėta germanizacijos sėkla.

O už kągi galėjo pelnyt lietuviai toki vokiečių apšėjimą. Ar už tai, kad yra paklusniais viespatystės tarnais, ar už tai, kad mokesčius teisingai moka, ar už tai, kad drąsiai kraują lieja už Vokietijos tvirtybę ir vienybę? Nueikit į Pilekalnio sėdą, ką yra ant kalnelio, ten rasite atminimą buvusių kurių ir perskaitykit daugybę vardų lietuvių kareivių, kurie kraują praliejo už Vokietijos galybę. Ar-gi už toki pasišventimą užtenka lietuviams vienos tik stovylos? Ar-gi ne brangus yra lietuviams jų vardas, kuris ne per stovyklas, bet tik per garsius tautos darbus gali įgyti vietą istorijoje civilizacijos. Matyt, kad lietuvių nuolankumas ir nusizeminimas kenkia jiems patiems, matyt kad ne gana yra prašyt, bet reikia reikalaut gražinimo mums mūsų išplėstų tiesų. Laikas prūsų lietuviams susiprasti, apsisiviesti ir stot į norą prieš nuskriaudimą ir paniekinimą mūsų tautos. Reikia, kad dr-ė „Byrutė“ turėtų daugiau gyvybės ir šviesos savo darbuose, reikia, kad ji turėtų savo laikraštį, reikia, kad ji tankiau darytų savo susirinkimus ir pabudintų iš miego savo tautiečius, kurie ikišiol veik skęsta germanizacijos vilnise. „Byrutė“ lemta yra atlikti sunkią, bet garbingą užduotį.

J. S—s.

Iš Žilių (Ragainės pav.). Lietuviškoji dr-stė „Byrutė“ laikė nedėlioj 3 d. Lapkričio pereinų metų susirinkimą Žilinosė. Užpernai Byrutei susirinkimą belaikant buvo berods daugiaus svečių, neng ši kart, bet ši kart buvo daugiaus tvirtų lietuvių. Susirinkusių buvo iš viso kokia 50, kas akyviausia, tarpe susirinkusiųjų buvo veik trečia dalis mergaičių, iš kurių kita su savo patriotizmu būtų galėjusi būti pavyzdžiu nevienam jaunikaičiui. P. J. Lapins laikė pirmą pranešimą apie žilą Lietuvos praeitį, butent apie jų gentystę su Trakais, kurie anot D-ro Basanavyčiaus (Aušra 1884 m. NN. 7, 8, 10) buvę mūsų bočiais, jie jau 800 m. pirm Kristaus buvę jau labai angštai pakilę kulturoje ir atgabeno visą anos gadynės kultūrą ir mokslą į Europą, teip kad lietuviai buvo atnesėjais šviesos ir ją praplatino Europoje, tuom tarpu Lietuvos germanizatoriai sako, lietuviai gavę apšvie-

timā nuo kitų, ypačiai kryžiojų ir Meldžionių. Po P. Lapino kalbėjo p. Zubaitis stengdamasis išaiškinti, „délko mes Lietuviai dirbame už lietuviystę“. P. Zubaitis parodė, kad meilė tantos pasiremia ant prisakymo: „mylėk artymą savo, kaip pats savę“, 1) kad negraži yra šalintis ir apleisti tėvynę reikalaujančią darbų ir meilės, 2) kad reikia lietuviams ristiis į draugystę ir tt. Po tam buvo dar mažumas kalbėta apie lietuvių bėdas „šiulės“ dalykuose ir apie susirinkimininkų pažiūras ant lietuviškų dainų. Ir mūsų jaunieji ne visi pasyviškai laikos prie lietuviystės darbo. Iš Ragainės buvo atėjęs vienas jaunikaitis pėsčias ant surinkimo (4 mylias) ir tokiu būdu grįžo. Viena mergaitė prieš valią savo tėvo atėjo ant susirinkimo, bet per prievartą tėvo turėjo apleisti susirinkimą su liudna širdžia.

Strazdelis.

Iš svetur.

Iš Petrapilės. Naktį 20. Spalio mėn. Petrapilyj' žandarai padarė kratą pas kandidatą universiteto Gavėną ir radę pas jį keletą numarių „Varpo“ 1891 metų ir keles nekaltos įtalpos lietuviškas knygutes ir jį pati paėmė, bet palaike keles adynas vėlei paleido.

Glz.

Iš Paryžiaus. Gal ne vienas jau girdėjęs apie draugystę „Želmuo“ Paryžiuje. (Paskutinuose laikuose buvo girdėt kalbant, kad ta draugystė suvis iširo. Dėlto ne prašali bus pranesti apie tą draugystę tikresnias žinias.

Draugystė „Želmuo“ dar tebegyvuoja. Jos užduotis maž-daug teip skamba: 1) Užlaikymas lietuviškos kalbos, 2) Vienybė su Lenkais, 3) Patriotiška įtekmė ant žmonių (Ind.) ir 4) Šelpinimas kokiū nors būdu tautiečių.

Draugystė atlieka savo susirinkimus pirmuose dienose kiekvieno mėnesio. Kasa draugystės susideda iš geležinio kapitalo, iš mėnesinių mokesčių sąnarių (po 50 centimų) ir iš visokių paaukavimų.

Draugystė turi šėpą įvairių ir gana brangių knygų: prancuziškų, vokiškų lenkiškų (daugumas) ir lietuviškų. Sąnarių gal yra iki 15, iš kurių tik 3—4 ypatos moka lietuviškai. Iš kitų retas moka istarti gerai porą lietuviškų žodžių. Tačiau jiems negalima to ismėtinėti, kada - gi tai yra senesnės jau gadynės žmonės daugiausiai bajoriškos kilties, kurie jau prieš 20 suviršum metų apleido Lietuvą; yra ir tokių, kurie gimę yra Vitebsko ir Minsko gub. ir aną šalį vadina Lietuva. Nors namie jų kalba yra lenkiška, bet tačiau ir lietuviška kalba yra jų mylima. Tik jie labai menkai yra susipažinę su tautišku judėjimu Lietuvoje. Už draugystės pinigus, buvo parašyta ir atspansta

„Populiariska Lietuvos istorija“,*) lenkiškoje kalboje. Dabar žada tą brošiūrą išguldinti lietuviškai.

Ant paskutinio susirinkimo (20 d. Lapkričio) draugystė parodė didesnė, ne kaip iki tol, interesą kas link tautiško Lietuvos kūrė ir išreiškė norą įeiti į pažintį su red. „Varpo“ ir „Ukininko“ norėdama tokiū būdu plačiau atlikti savo užduotį.

Ant paskutinio susirinkimo pavelyta teip-gi draugystės knygininkui išrašyti rimtesnius lietuviškus laikraščius, kaip „Varpą“, „Ukininką“, „Lietuvą“, „Vienybę“, ir laikas nuo laiko didinti knygyną lietuviškomis knygelėmis. Bravo, lai gyvuoja „Želmuo!“

Ant galo pridursiu, kad du prancuzai-lingvistai, kurie moka apie 10 kalbų, karštai geidžia pažinti ir lietuvišką kalbą. Gal but, kad ir jie prisirašys prie draugystės sąnarių.

B. Ž.

*) Ta istoriją parašė jaunas lenkas, kuriam draugystė formoje pašalpos užmokėjo 200 fr.

Ant reikalų „V.“ ir „Uk.“ 1895 m. paaukavo Petra—liciai 15 rubl.

Apgarsinimai.

Naujai išėjusios knygos.

→ Kankles ←

lietuviškos dainos keturiems balsams (vyriškiems) sutaikytos parupino Dr. V. Kudirka, pusl. 24, prekė 30 kapeikų.

Trumpas aprašymas apie žemę, arba žemrašys (geografija), puslapių 64, prekė 10 kapeikų, gaunama pas

M. Noveski, Tilžeje,

Goldschmiedestr. 8.

Pinigus ir laiškus į Varpo (ir Ukininko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresas padėti:

Hrn. Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpreussen).

Turinys:

Reikia mums susiprasti. J. S. a. — Vilija. V. — Kelstutis. Tragėdija penkiuose aktuose. Vincas Kapsas. Maskolija ant dviejų gadynių gėdės. V. K. — Senapilės miesto lietuviški gyventojai. Siarvys. — Gromatos iš svetur. — 100-metinės sukaktvės prijungimo Lietuvos prie Maskolijos. — Atnaujintas pakvietimas. Sijmos deuzijos Lietuvas. — Iš kalban. kslio. Pr. Svarinas. — Įstatymas mediciniško instituto moterims. Glz. — Aprašymas Vorkų. J. L. — Iš Lietuvos: Iš Suvalkių gub. K. Draug. „Žiburėlis“. — Iš Prusų Lietuvos: Pilkalnis. Žiliai. Strazdelis. — Iš svetur: Petrapilė. Glz. Paryžius. B. Ž. — Kvita. — Apgarsinimas.